

A zenei nevelés alternatív műhelye

A Nemzetközi Kreatív Zenepedagógiai Intézet hosszabb előkészítés után 1993 elején alakult meg a Budapesthez közeli Tatabányán.

A nem iskolaszerűen működő intézmény – magyar és külföldi előadók közreműködésével – periodikusan váltakozó kurzusokat, posztgraduális tanfolyamokat, bemutatókat, tanácskozásokat rendez.

Tematikailag a programban minden szerepel, ami összefügg az általános művészetoktatás, elsősorban a zenepedagógia kreatív, alternatív törekvéseivel és irányzataival (komplex művészeti nevelés, rögtönzéspedagógia, audiovizuális képzés, zeneterápia és zenepszichológia, számítógépek és egyéb elektronikus segédeszközök alkalmazása a zeneoktatásban, jazz, népszerű zenei műfajok iskolai oktatása stb.).

Az Intézet feladatának tekinti a Magyarországon kevésbé elterjedt irányzatok – például a Dalcroze-, Orff- és Willems-módszer – hazai népszerűsítését, s ugyanilyen fontosnak tartja a jelentősebb magyar törekvések külfölddel való megismertetését. Kreatív zenepedagógiai műhelyként az Intézet ezt a tevékenységet mindenfajta módszerbeli elkötelezettség nélkül kívánja folytatni. Az alapvető cél tehát az értékes és újszerű pedagógiai eszmék, irányzatok bemutatása és népszerűsítése, az elszigetelt kísérletek reflektorfénybe helyezése, s ami ehhez természetesen legkapcsolódik: a megvitatás, az elemzés, s ha szükséges, a gyakorlás alkalmainak megteremtése. A napjainkban megfigyelhető sokirányú pedagógiai progresszivitás mögött általában közös a szándék, a vezéreszme, amely röviden így foglalható össze: *kreativitás–nyitottság–tolerancia–komplexitás*.

Az alternatív zenepedagógiáról

Amíg a hagyományos zeneoktatás elsősorban a művek előadásával, vagyis a reprodukálással foglalkozik, addig az alternatív pedagógiában a nonreproduktív tevékenység kerül előtérbe. A toleráns, megengedő pedagógiai gondolkodás azonban semmiképpen sem fordulhat szembe a hagyományos zene értékeivel. Éppen ellenkezőleg, arra törekszik, hogy a művek tanítását gazdagítsa, sokrétűbbé és hatékonyabbá tegye. Ha a tanulás játékosabb és nyitottabb, a személyiség kreatívabbá válik, harmonikusabban fejlődik. Mindez folyamatosan bebizonyosodik a hazai alternatív műhelyek, az audiovizuális improvizációval foglalkozó pécsi művészeti szabadiskola, az Orff-módszert alkalmazó iskolák, a különböző alternatív programokat kínáló budafoki zeneiskola, vagy az úgynevezett zenes játszóházak esetében, hogy csak néhány példát említsünk.

A *komplex művészeti-esztétikai nevelés* a gyermek empatikus hajlamaiból, a különböző művészetek közötti analógiákból és asszociatív lehetőségekből indul ki. Közvetlenül fejleszti a fantáziát, a spontaneitást, a memóriát, a logikát és a reagálási készséget. Mentrőlisan a személyiségfejlődés egészére pozitív hatású. Ide tartoznak a különböző audiovizuális irányzatok, a zenét rajzzal, festéssel kiegészítő tevékenységek, amelyek gyakran lélektani szempontból sem érdektelen szerkezeti és többnyire meglehetősen absztrakt improvizációkban valósulnak meg. Ennek a koncepciónak másfajta megnyilvánulása a

zenét valamilyen mozgással kombináló törekvések sokasága (koordinált mozgásrendszerek, szabad mozgás- és táncimprovizációk, gesztusrendszerek, mimes formák, euritmia, orkesztika stb.). Itt említhető meg a szolfézst a Dalcroze- vagy a Willems-módszer szellemében mozgással kiegészítő képzési forma is. Sokféleképpen kapcsolható zene és irodalom is, a verslábak egyszerű integratív lehetőségeitől egészen a mind népszerűbb drámaimprovizációkig, zenés színházi rögtönzéseikig. A komplexitásra, a művészetek összekapcsolására való törekvés egyébként szinte valamennyi progresszív nevelési rendszerben felfedezhető.

A *rögtönzéspedagógiának*, az improvizáció pedagógiai célú alkalmazásának ma már külön irodalma és módszertana van. Egyre inkább kiderül, hogy az interpretációs készség fejlesztését igen hasznosan egészíti ki a rendezőelveken nyugvó, szerkezeti rögtönzés, sőt, haladó fokon az egyszerű komponálás és zenei szerkesztés is. A *jazzoktatás* értelem szerűen szintén ebbe a csoportba tartozik. Tény azonban, hogy a jazz, a maga sajátos nyelvezetével, improvizációs technikájával, ritmikájával szuverén pedagógiai területet jelent. A gyermekek jazzoktatása azonban más, mint a hivatásos jazzképzés; műfajilag kevésbé bezárkózó és célratörő – ebből következően sokkal több ponton érintkezik az alternatív zenepedagógiával és a komplex művészeti nevelés általánosabb formáival.

Az *ifjúsági zene* (rock, pop, blues, folk és country zene) egyre szerveesebb helyet kap az alternatív pedagógiában. Az új koncepció a népszerű zenei műfajok korábbi iskolai diszkriminációja helyett az értékek felmutatására törekszik. A sokféle igénytelen és silány zenei megnyilvánulással szemben színvonalas és hivatásos produkciókra irányítja a figyelmet – alapvető célja tehát az ízlésnevelés. Mindez szükségszerűen felveti a különböző műfajok közötti belső kapcsolatok kérdését, ami viszont átvezet a zenekultúrák kölcsönhatásának, a *multikulturális jelenségeknek* a témakörébe. Ez az alternatív pedagógiának egyelőre még kevésbé feltárt, a jövőben azonban izgalmas területe lehet.

Hasonló a helyzet a *kortárs zene pedagógiájával* is. Régebben minden kornak megvolt a maga zenei nyelvezete, uralkodó stílusa; a muzsikusok ezt művelték, saját koruk zenéjét játszották. Ma ez nincsen így. Fontos és megoldatlan kérdés, hogyan illeszthető a zeneoktatásba szerveesebben, milyen módszerekkel vihető közelebb a tanulóhoz a mai zene. Ez is az alternatív zenepedagógiára váró feladat. Bizonyos haladás már történt ezen a téren, de sok még a tennivaló.

Az alternatív szellem – esetenként helyesebb lenne reformszellemnek nevezni – az oktatás valamennyi ágához hasonlóan a zenetanításban is észrevehetően terjed. Egyre több az alternatív módszer és képzési forma, ami sokfajta experimentális, progresszív, nemegyszer avantgárd törekvésekben jut kifejezésre. A Nemzetközi Kreatív Zenepedagógiai Intézet nem kíván minősíteni, pedagógiai értékrendeket felállítani – ezt elvégzi majd az idő és a pedagógustársadalom. Az Intézet alapvető feladata, mint említettük, a progresszív eszmék felerősítése és áramoltatása.

Programok és előadók

Nevének és szellemének megfelelően az Intézet nyitott és kreatív programokat kínál, amelyek az alternatív pedagógia már vázolt témakörein alapulnak. A periodikusan ismétlődő kurzusok mellett akadnak speciális témájú, alkalomszerű előadások, tanácskozások. A résztvevők összetétele elsősorban a programok témájától és jellegétől függ: különböző szintű intézményekből érkező pedagógusok és tanárjelöltek, amatőr és hivatásos muzsikusok, fiatalok és idősek, magyarok és külföldiek. Esetenként más területekről is mutatkozik érdeklődés. Így például a komplex művészeti nevelési programokat a Gyógypedagógiai Főiskola tanárai is látogatják, míg az Orff-rendezvények iránt a tanárképző főiskolák és az óvónőképzők hallgatói is érdeklődnek. A programok helyszíne általában Tabánya, de vannak közös rendezvények más intézményekkel, más városokban is. A kur-

zások zöme hat–hét napos, de van rövidebb, ritkábban pedig egyhetesnél hosszabb rendezvény is. A következőkben néhány különösen jelentős – többnyire meg is ismétlődő – programról és azok előadóiról esik szó.

Komplex kreatív kurzusok

Kokas Klára kreatív kurzusai még az Intézet hivatalos megalakulása előtt indultak. Kokas a komplex művészeti nevelés és a zenepszichológia világszerte elismert szakembere, aki a kodályi örökségből kiindulva teljesen egyéni nevelési rendszert alakított ki. Ebben egyformán helyet kap a hangszeres zene és ének, a mozgásimprovizáció, a meserögtönzés, a rajz és a festés, mégpedig oly módon, hogy az egyik tevékenység mintegy gerjeszti, inspirálja a másikat. Ennek a rendszernek az egyik, de nem kizárólagos területe a fogyatékos és pszichés gátlásokkal küzdő gyermekekkel való foglalkozás. A komplex kurzusokon közreműködik a kecskeméti Kodály Intézet két tanára, *Für Éva* (ének, hangképzés, mozgás) és *Szabó Orsolya* (zongora, mozgásanalízis), valamint *Mészáros Ágnes*, illetve *Koltai Éva* (a képzeletjátékokat kiegészítő rajz, festés, mintázás).

Orff-rendezvények

A Carmina Burana szerzőjének pedagógiai rendszere külföldön igen népszerű – a salzburgi Mozarteum Zeneakadémia külön Orff Intézetet is létesített a módszer elmélyítésére és terjesztésére –, Magyarországon viszont kevésbé ismert. A programban ezért gyakoriak az Orff-rendezvények, melyeknek visszatérő előadója *Manuela Widmer*, az Orff Intézet egyik vezető tanára, a gyermekek zenei nevelésével és tánc-képzésével foglalkozó kurzusok közismert szakembere. Az Orff-módszer a beszéd, a zene és a mozgás spontán kapcsolatára épül. Fontos szerepet játszanak ebben a különböző improvizációs gyakorlatok és a főképp ütőhangszeres közös muzsikálások. Az egyik kurzuson a kiskőrösi zeneiskola 24 tagú Orff-együttese, az ország egyetlen ilyen jellegű zenekara tartott bemutatót *dr. Fodor Katalin* vezetésével. 1994 nyarán bővült a program: *Michel*

Widmer az Orff-Schulwerk koncepciójának továbbfejlesztésén alapuló zenés improvizációs kurzust tartott, míg a neves magyar zeneszerző, *Sáry László*, a Színház- és Filmművészeti Főiskola tanára egy speciális, általa kidolgozott, kreatív zenei tréninget vezetett.

Nemzetközi jazztáborok

A jazztáboroknak Tatabányán régi, jóval az Intézet létrejötte előtti időkre visszanyúló hagyományai vannak. A ma már Európa-szerte ismert, nagyszabású jazz-találkozókra 1980 óta kerül sor. Egy-egy rendezvényen 8–10 külföldi és magyar tanár, valamint 50–60

Ennek a koncepciónak másfajta megnyilvánulása a zenét valamilyen mozgással kombináló törekvések sokasága (koordinált mozgásrendszerek, szabad mozgás- és táncimprovizációk, gesztusrendszerek, mimes formák, eurytmia, orkesztika stb.). Itt említhető meg a szolfézst a Dalcroze- vagy a Willems-módszer szellemében mozgással kiegészítő képzési forma is. Sokféleképpen kapcsolható zene és irodalom is, a verblábak egyszerű integratív lehetőségeitől egészen a mind népszerűbb dráma-improvizációkig, zenés színházi rögtönzésekig. A komplexitásra, a művészetek összekapcsolására való törekvés egyébként szinte valamennyi progresszív nevelési rendszerben felfedezhető.

fiatal muzsikus vesz részt. A külföldi vendégtanárok közül *Wayne Brasel*, *Richard Dunscomb*, *Stjepko Gut*, *Jasper van't Hof*, *Erich Kleinschuster*, *Charlie Mariano*, *Fritz Pauer*, *Ed Thigpen*, *Ernie Wilkins* és a magyar származású *Tommy Vig* nevét említjük meg. Az élvonalbeli magyar jazzmuzsikusok java része közreműködött a táborokban; többek között *Babos Gyula*, *Berkes Balázs*, *Csepregi Gyula*, Gonda János (a tábor művészeti vezetője), *Kőszegi Imre*, *Lakatos Antal*, *Lakatos Dezső*, *Pege Aladár*, *Szakcsi Lakatos Béla* és *Tomsits Rudolf*. 1995-ben már néhány kiemelkedő fiatal muzsikus-tanár is bemutatkozott, így *Balázs Elemér*, *Egri János*, *Oláh Kálmán* és az Oláh Szextett fúvós tagjai.

A tábori program középpontjában hangszeres műhelymunka, combo- és big band gyakorlat áll; ezt elméleti előadások, pár napos mesterkurzusok, növendék- és tanár-koncertek, valamint társművészeti bemutatók egészítik ki. Az utóbbiak közül kiemelkednek azok a közös zenei és festészeti rögtönzések, amelyeken a tábori zenekarok és az Óbudai Festőiskola tagjai vettek részt *Gyémánt László* festőművész vezetésével. Újabbán a kurzus utolsó napjaiban megrendezésre kerülő nemzetközi jazzfesztivállal gazdagodott a program: így a növendék- és tanár-koncertek bekerültek a fesztivál műsorába.

Rögtönzéspedagógia

A hagyományos zeneoktatáshoz kiegészítő formában kapcsolódó, általános improvizációs kurzusok az intézeti program fontos részét alkotják. Gonda János számos rendezvényen tartott improvizációs kurzust, amelyen a klasszikus zene és a jazz improvizációs gyakorlatával, elméletével és történetével foglalkozott. 1996 májusában Pécsen immár második alkalommal Országos Improvizációs Találkozó volt, amelyet a pécsi Művészeti Szabadiskola ezúttal az Intézettel közösen rendezett meg. A Szabadiskola két vezetője, *Apagyi Mária* zenetanár és *Lantos Ferenc* képzőművész tanár évtizedek óta foglalkozik a zene és a vizuális művészetek közös alapjainak kutatásával. Eközben kidolgozták a zenei és vizuális improvizáció módszeres tanításának alapvető szempontjait, amelyeket iskolájuk tanítási gyakorlatában folyamatosan meg is valósítanak. A háromnapos találkozó programjában rögtönzéselméleti és -módszertani előadások, bemutatóórák, improvizációs hangversenyek szerepeltek. Ezt egészítette ki a Szabadiskola munkáját bemutató kiállítás. Az előadásokat Apagyi Mária, Gonda János és Lantos Ferenc tartotta, a koncerteken *Gyöngyössy Zoltán*, *Király Csaba*, valamint a Szabadiskola tanárai és növendékei működtek közre.

Nemzetközi Alternatív Zenepedagógiai Tanácskozás

Kiemelkedő fontosságú volt az a nemzetközi tanácskozás, amelyet az Intézet és a Magyar Zenei Tanács közösen rendezett meg 1994 áprilisában. Ez a rendezvény igen jól tükrözte az Intézet alapvető törekvéseit. A túlnyomórészt külföldi szakemberek mindegyike egy-egy, Magyarországon kevésbé elterjedt pedagógiai módszer vagy irányzat képviselője volt, akik előadást tartottak saját témájuktól, majd a szintén pedagógus hallgatóság bevonásával csoportos konzultációkon vettek részt. A találkozó célja tehát az volt, hogy a résztvevők nem csak egyetlen módszerről, hanem az alternatív zenepedagógia egészéről nyerjenek átfogó képet. A meghívott előadók között szerepelt *Marie-Laure Bachmann* (Dalcroze-módszer), *Jacques Chapuis* (Willems-módszer), *Phil Ellis* (számítógépes zenepedagógia), *Esztényi Szabolcs* (kortárs zene, improvizáció), *Scheily Mária* (euritmia) és *Manuela Widmer* (Orff-módszer).

Zeneterápia, zenepszichológia

Az utóbbi évtizedekben orvosok, pszichológusok, gyógypedagógusok alakították ki azt a pszichológiai gyógymódot, amely a zene és általában a művészetek lélektani hatá-

sának az alkalmazásán alapul. A terápiák és művészetek kapcsolatának elmélyítése, valamint új kapcsolódási lehetőségek megismertetése és bemutatása céljából 1995 augusztusában a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán *Művészetek–Szimbólumok–Terápiák* címmel nagyszabású nemzetközi konferenciát tartottak, amelyet a Zenepedagógiai Intézet a Pszichagógosz Integratív Pedagógiai Pszichológiai Művészeti Társasággal közösen rendezett meg. A mintegy félszáz előadó közül *Bagdy Emőke*, Esztényi Szabolcs, *Karl Hörmann*, *Laczó Zoltán*, *Konta Ildikó*, *Nagy Márton*, *Gerhard Kadir Tucek* és *Urbánné Varga Katalin* nevét említjük meg. Az előadások és bemutatók többek között a zenepedagógia és gyógypedagógia kapcsolatával, az ősi keleti zeneterápiával, a csoportanalitikus táncterápiával, a kontakt improvizációval és a komplex művészeti terápiával foglalkoztak – nagyjából részét olyan témakörökkel, amelyek más vonatkozásban is szerepelnek az Intézet programjában.

Menuhin program

Az Intézet behatóan támogatja a Nemzetközi Menuhin Alapítvány MUS-E európai programját, amelyet *Yehudi Menuhin* kezdeményezett és mindmáig személyesen ösztönöz. A gyermekek nevelésével foglalkozó nyitott, megengedő szellemű pedagógiai program alapvető célja a hátrányos tulajdonságok kifejlődésének megakadályozása, illetve ezek pozitív mederbe való terelése. A program keretében különböző országok kiválasztott iskoláiban a gyermekek sokrétű és intenzív művészeti képzésben részesülnek (mozgás és tánc, pantomim, improvizáció, ének, rajz, mintázás, kreatív zenei játékok, zenehallgatás stb.); a személyiségfejlődésükben végbemenő változásokat pedig pszichológusok kísérik figyelemmel. Az Intézet a nemzetközi programban részt vevő tanárok továbbképző tanfolyamainak, az úgynevezett tréningsemináriumoknak a megrendezésében is közreműködik.

Egyéb programok

Rendkívüli érdeklődést keltett *Földes Imre*, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanárának kurzusa. A közismert szakember 1994 őszén, naponkénti váltakozással a zeneoktatás egy-egy meghatározó fontosságú területével foglalkozott, elemezve a jelenségeket, problémákat és azok mélyebb gyökereit.

Más jellegű előadásorozatot tartott *Mandel Róbert*. A népszerű muzikus és hangszer-történész a különböző zenetörténeti korszakokat tekintette át, különös tekintettel egyes korok stílusának és jellegzetes hangszereinek belső kapcsolataira. Ennek a kurzusnak már „multikulturális felhangjai” is voltak.

1995 nyarán *Multikulturális hatások és nemzeti kisebbségi hagyományok a zeneoktatásban* címmel tartott előadásokat *Patricia Shenan Campbell*. A washingtoni egyetem nemzetközi hírű professzorának kurzusán a multikulturális, világzenei tendenciák mellett szóba kerültek a különböző kreatív zenei nevelési módszerek, s ezek kölcsönhatásai is. Teljesen újszerűek voltak azok a kiegészítő előadások és demonstrációk, amelyeket magyar szakemberek tartottak néhány hazai kisebbség zenekultúrájáról, s ezek pedagógiai vonatkozásairól. *Kovalcsik Katalin*, a Zenetudományi Intézet munkatársa a cigány folklór improvizációs és variációs technikájáról, *Borbély Mihály*, a főiskolai jazztanszék tanára a magyarországi délszláv népzene hagyományairól, *Szabó Tibor*, a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola igazgatója pedig intézetének multikulturális örökségéről tartott előadást, illetve pedagógiai bemutatót. Mindezek a rendkívül fontos és aktuális témák most először kerültek szóba kurzuson, nemcsak az Intézet keretében, hanem országos viszonylatban is.

A népszerű zenei műfajok iskolai oktatásával foglalkozó posztgraduális tanfolyamokat Gonda János vezeti. E kurzusoknak az a célja, hogy a nemrég megjelent, a *Populáris ze-*

ne antológiája című könyv és zenei gyűjtemény nyomán ezen a területen is következetes módszertani munka kezdődjék. A kurzusokon az iskolai zenetanároknak, a más és más úton haladó szakembereknek módjukban áll megfigyelni és megvitatni egymás módszereit, elvonva a különböző bemutató tanítások tapasztalatait.

1996 februárjában *Jacques Chapuis*, a lyoni Willems Intézet professzora, a Nemzetközi Willems Egyesület elnöke az Intézet meghívására immár másodszer látogatott Magyarországra. Chapuis kurzusának célja az *Edgar Willems* által kidolgozott zenei nevelési program bemutatása volt. A Magyarországon alig ismert módszer kiterjed a zenetanulás egész folyamatára, kezdve a zenével való ismerkedés kreatív formáitól – Willems ezt „előhangszer-oktatásnak” nevezte – a hallás-, ritmus- és improvizációs érzék fejlesztésén át egészen a különböző fokozatú hangszeres képzésig és énektanításig.

A mai magyar zeneszerzés jelentős eseménye volt egy másik program, amelyre 1996 októberében került sor. Földes Imre vezetésével a pedagógus-komponisták három generációjának, az idősebb, a közép- és a legfiatalabb nemzedéknek több jeles képviselője mutatta be és elemezte műveit, s szólt alkotói elképzeléseiről. A fontosabb irányzatok, kompozíciós technikák mellett a résztvevők megvitták a mai zeneszerzés időszerű kérdéseit (művek megszólaltatása és fogadtatása, nemzetközi kapcsolatok, mai zene a zeneoktatásban, notációs problémák stb.). Figyelembe véve a kortárs zenének az átlagosnál is nehezebb helyzetét, ennek a programnak különös fontossága volt.

A fentiekben összefoglaltuk a program meghatározó jelentőségű eseményeit. A visszatérő, ismétlődő kurzusok ellenére az Intézet szellemében és tevékenységében teljesen nyitott. Ez azt jelenti, hogy az Intézet együtt kíván haladni a változó világgal, követni kívánja a művészetekben bekövetkező változásokat, reagálni szeretne az új jelenségekre, pedagógiai eszmékre – tehát a programjaiban is állandó megújulásra törekszik. Ezért a jövőben is szívesen fogadja a szakmai és nem szakmai körökből érkező ötleteket, programjavaslatokat és bírálatokat.

Az Intézet művészeti vezetője Gonda János, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanszékvezető tanára. A programok kialakításában a változó összetételű, neves szakemberekből álló Művészeti Tanács működik közre. Speciális témakörök esetében a rendezvények támogatására a témák elismert szakembereit kérik fel. Az Intézet a tatabányai Erkel Ferenc Zeneiskolával közös épületben működik. Itt található az Intézet állandó irodája, s itt kerül megrendezésre a kurzusok jelentős része. Az Intézetet Tatabánya Megyei Jogú Város Önkormányzata létesítette. Szakmai támogatók: Magyar Zenei Tanács; Magyar Jazz Szövetség; Magyar Zeneiskolák Szövetsége; Zenetanárok Társasága. A Kreatív Zenepedagógiáért Alapítvány kuratóriumi elnöke *Tusa Erzsébet* zongoraművész, zenepedagógus – támogatja az Intézet folyamatos működését, elősegíti tevékenységének kiterjesztését, a már tervbe vett új létesítmények (pedagógiai könyvtár és kiadó, stúdió stb.) létrehozását. Az Alapítvány nyitott, amelyhez bármely bel- és külföldi természetes és jogi személy csatlakozhat, ha egyetért az Alapítvány céljaival és azt támogatni kívánja.